

Oktabrın 6-7-də Qəbələdə Türk Dövlətləri Təşkilatının (TDT) "Regional Sülh və Təhlükəsizlik" mövzusunda 12-ci Zirvə Toplantısı keçirilib. Azərbaycanın ev sahibi ölkə seçilməsi onun təşkilat və bütün türk dünyası üçün strateji əhəmiyyətini bir daha vurğulayır. Bu il Azərbaycan həm də Qırğızistandan sədrliyi öz üzərinə götürürək, əməkdaşlığı gücləndirmək və təşkilat daxilində iddiyalı təşəbbüsleri həyata keçirmək üçün yeni imkanlar açır. Sammitin dövlət başçısı səviyyəsində keçirilməsi onu xüsusi əhəmiyyət kəsb edən tədbirə çevirir. İştirakın miqyası göstərir ki, Qəbələ görüşü təkcə TDT-ye üzv ölkələrin deyil, həm də regionun sabitliyi və rifahında maraqlı olan beynəlxalq tərəfdəşələrin diqqətini celb edir.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev dəfələrlə qurumun unikallığını qeyd edib. Dövlət başçısının sözlerinə görə, TDT ölkələrini təkcə orta dil, tarix, mədəni köklər deyil, həm də birge iqtisadi və sosial inkişaf istəyi birləşdirir: "Digər beynəlxalq təşkilatlara nəzər salsaq, onların heç də hamisini ümumi etnik komponent birləşdirmir. Bəli, biz müxtəlif xalqlarıq, amma hamımızın ortaq kökləri var ki, bu da türklərdən qaynaqlanır, həm də hər birimiz üçün daha mühüm etnik qrupa malik olan əhalinin sayının artması faktorudur. Bu, iqtisadi inkişafla dəstəklənəndə bir üstünlükdür", - Prezident İlham Əliyev "Al Arabiya" telekanalına müsahibəsində vurğulayıb.

TDT yaradıldığı gündən Azərbaycan türk-lərinin ineqrasiyası ideyalarını feal şəkilde

BİŞKEKDƏN QƏBƏLƏYƏ

Türk Dövlətlərinin nailiyyətləri və gələcəyə baxışları

təbliğ edən esas iştirakçı olaraq qalır. Ölkənin dövlətlərin iqtisadi yaxınlaşmasına verdiyi töhfəni qiymətləndirmək çətindir: təkcə 2024-cü ildə TDT tərəfdəşələri ile ticarət dövriyyəsi demek olar ki, 6,9 milyard dollara çatıb ki, bu da ölkənin ümumi xarici ticarət dövriyyəsinin 14,5%-ni təşkil edir. Birgə iqtisadi institutların yaradılmasına xüsusi diqqət yetirilir. Bunun bariz nümunəsi 2024-cü ildə yaradılan və 5 üzv ölkənin hər birinin 100 milyon dollar töhfə verdiyi Türk İnvestisiya Fondudur. Artıq nizamname kapitalının 600 milyon dollara çatdırılması barədə qərar qəbul edilib. Fond infrastruktur, enerji, dayanıqlı kənd təsərrüfatı və Qarabağın bərpası layihələrini maliyyələşdirəcək.

Azərbaycan bu torpaqları təkcə mənzil tikintisi və sosial infrastrukturun tikintisi ile deyil, həm də regional layihələrin: regionun bütün ölkələrinə fayda verəcək nəqliyyat və enerji dəhlizlərinin həyata keçirilməsi yolu ilə bərpa edir. Strateji layihələrdən biri Zəngəzur dəhlizində maneəsiz keçidi təmin edən və regional əlaqələri gücləndirən Trampin Beynəlxalq Sülh və Rifah Marşrutudur (TRIPP). Bu cür təşəbbüsərin həyata keçirilməsi son illər birləşdirilən ərazi icmalarının strateji gündəliyini müəyyən edən və esas infrastruktur layihələrini irəli sürən Prezident İlham Əliyevin qətiyyəti və rəhbərliyi sayəsində mümkün olub.

Azərbaycanın tranzit qoşağı kimi rolü heç də az əhəmiyyət kəsb etmir. Qazaxistandan uran, Çindən konteyner qatarları, Orta Asiyadan strateji yükler ölkə ərazisindən keçir. Təkcə 2024-cü ildə Azərbaycan ərazi-

sindən 11 milyon tondan çox yük daşınır. Çini Xəzər dənizi və Cənubi Qafqaz vasitəsilə Avropa ilə birləşdirən Orta Dəhlizin inkişafı mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Limanlara, dəmir yollarına, gəmiqayırma və hava limanlarına qoyulan sərmayələr artıq nəzəreçarparacaq nticələr verir: Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolunun ötürüçülük qabiliyyəti 1 milyon tondan 5 milyon tona qədər artıb, Əlet limanı ötürüme qabiliyyətini 15 milyon tondan 25 milyon tona yüksəldib, Bakı Gəmiqayırma Zavodunda yeni gəmilər tikilir, Xəzər dənizində beynəlxalq hava limanı açılır, donanma genişləndirilir.

Azərbaycan bərpa olunan enerji ixracını da feal şəkildə inkişaf etdirir. 2024-cü ilin noyabrında Bakıda COP29 çərçivəsində Azərbaycan, Qazaxistan və Özbəkistan yaşılan enerjinin istehsalı və ötürülməsinə dair strateji tərəfdəşlik sazişi imzalayıblar. Bu layihə ölkələrin enerji sistemlərini birləşdirir və Alının enerji mənbələrdən asılılığını azaltmaqla Avropana təmiz enerji ixracı üçün imkanlar açır. İqlim dəyişikliyi, enerji təhlükəsizliyi və beynəlxalq terrorizm kimi global çəşidələr fonunda Azərbaycanın rəhbərliyi ilə TDT-nin gücləndirilməsi regionda sabitliyin təmin edilməsi istiqamətdə əsas addıma çevrilir.

Təşkilatın baş katibi Kubanıçbek Omurəliyev qeyd edib ki, Azərbaycanın sədrliyi üzv ölkələr arasında əməkdaşlığı gücləndirəcək və TDT-nin qarşılıqlı fəaliyyət üçün daha da səmərəli platformaya çevrilməsinə imkan verəcək: "Əminlik ki, Azərbaycan qarşidakı dövrə də bu şərəflə işi davam etdirəcək və

əməkdaşlığımızı daha da gücləndirəcək", - Omurəliyev vurğulayıb.

Prezident İlham Əliyev təşkilatın daha geniş missiyasını açıqlayıb: "Bizim baxışımız TDT-ni beynəlxalq miqyasda qlobal oyunçuya çevirməkdən ibarətdir ki, bu, təkcə daxili problemlərimizi həll etməklə kifayətlənməyəcək, həm də beynəlxalq miqyasda sabitləşdirici, müsbət rol oynayacaq. Eyni zamanda, o, qonşuları üçün imkanlar yaradacaq, belə bir geniş ərazi daxilində heç kimə təhdid yaratmayan, lakin heç bir ziddiyət yaratmayan güclü birləşmiş qurum qəbul olunduğu nümayiş etdirəcək".

rəqqi üçün möhkəm zəmin yaradır.

Qəbələ türk diplomatiyasının yeni mərkəzidir

Türk Dövlətləri Təşkilatının Dövlət Başçıları Şurasının 12-ci Zirvə Toplantısının mərkəzi mövzusu müasir Avrasiya regionunun çəşidələrini eks etdirən aktual gündəm olan "Regional Sülh və Təhlükəsizlik"dir. 2009-cu il Naxçıvan Müqaviləsi əsasında yaradılmış

Ona görə də Qəbələdə keçiriləcək sammit TDT üçün mühüm mərhələ olacaq. Bu, regional təhlükəsizlik, təcrübə mübadiləsi və infrastruktur sahəsində əməkdaşlığın dərinləşdirilməsinə imkan verəcək. Azərbaycan təşkilatın yaradılmasının feal iştirakçı və təşəbbüsəri kimi türk dünyasında sülhün, sabitliyin və rifahın təmin edilməsində mühüm rol oynamaqdə davam edir. Bu nailiyatlara görə Prezident İlham Əliyev xüsusi tərife layiqdir.

Onun qətiyyəti və gələcəyə hesablanmış strategiyası sayəsində Azərbaycan birləşən ərazi icmalarının inkişaf prioritetlərini müəyyən edir, irimiqyaslı infrastruktur layihələrini irəli sürür, regional ineqrasiyani gücləndirir və təşkilatı beynəlxalq arenada nüfuzlu oyunçuya çevirir. Dövlət başçısının rəhbərliyi iddiyalı planların real layihələrə çevrilməsinə imkan verir, türk dünyasında sülh, təhlükəsizlik və iqtisadi tə-

Türk Dövlətləri Təşkilatı son 16 ildə inkişaf edərək nüfuzlu beynəlxalq platformaya çevrilib. Buraya Azərbaycan, Türkiye, Qazaxistən, Qırğızistən və Özbəkistan, həmçinin müşahidəçi və tərəfdəş ölkələr daxildir.

Sammitin gündəliyi bir çox məsələləri əhatə edib. Əsas təhlükəsizlik mövzusundan əlavə, liderlər nəqliyyat dəhlizlərinin inkişafı, enerji əməkdaşlığı, rəqəmsal iqtisadiyyat və müdafiə-texniki əməkdaşlığı müzakirə ediblər. Avropa ilə Asiyani birləşdirən Transxəzər Beynəlxalq Nəqliyyat Marşrutuna (Orta Dəhliz) xüsusi diqqət yetirilib. Bışkekdə keçirilən əvvəlki sammitdə rəqəmsal iqtisadiyyat, mülki müdafiə mexanizminin yaradılması, mərkəzi bankların koordinasiyası, hətta "Türk Büyük Dil Modeli"nin hazırlanması ilə bağlı sazişlər imzalanıb.

Əvvəli Səh. 6

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev TDT-nin ölkənin əsas beynəlxalq təşkilatı olduğunu vurğulayaraq türk dünyasını "bizim ailəmiz" adlandırdı. Azərbaycan lideri təşkilatı qlobal arenada mühüm aktora çevirmək niyyətində olduğunu bildirib.

Sammitin keçirilecəyi məkan kimi Qəbələnin seçilməsi simvolik xarakter daşıyır. Beynəlxalq musiqi festivali və MDB-nin mədəniyyət və gənclər paytaxtı statusu ilə tanınan şəhər Avrasiya regionunun liderlərinin görüş yerine çevrilir. Bu, regionun beynəlxalq profilinin şaxələndirilməsini və Qəbələnin mühüm diplomatik mərkəzə çevrildiyini vurğulayır. İki gün davam edən sammit yekun bəyannamənin qəbulu və iştirakçı ölkələr arasında integrasiyanın dərinləşdirilməsinə yönəlmüş bir sira sazişlərin imzalanması ilə yekunlaşır. Türk dünyasının strateji əhəmiyyətini - enerji resursları, nəqliyyat dəhlizləri, hərbi potensialı, ortaq mədəni və sivilizasiya təməlini nezərə alsaq, Qəbələdə qəbul edilmiş qərarlar bütün regionun gəl-

cək illərdə inkişaf istiqamətlərini müəyyən edə bilər.

Bişkek Sammitindən sonra...

Türk Dövlətləri Təşkilatı (TDT) tarixi Naxçıvan Sazişinin 16-ci ildönümünü və Türk Dövlətlərinin Əməkdaşlıq Günü qeyd edir. Bu gün təkcə institutional nailiyyətlərimizi

deyil, həm də türk xalqlarının davamlı birliyi, həmrəyiyyini və qardaşlığını qeyd edir. Son 16 il ərzində TDT hərəkəli əməkdaşlıq platformasına çevrilib. Əvvəlcə bir neçə prioritet sahə üzrə əməkdaşlığıq diqqət yetirən TDT indi siyaset və ticarətdən nəqliyyat və enerjiyə, rəqəmsallaşmadan yaşıllı iqtisadiyyata, səhiyyə və təhsildən gənclər və kosmosa qədər 40 fərqli sahəni ehətə edir. Bu tərəqqi dövlət başçılarının qətiyyətli və seymərəli baxışı, xarici işlər nazirlərinin, o cümlədən üzv və müşahidəçi dövlətlərin bütün nazirləklərinin, qurumlarının və təşkilatlarının feal səyləri olmadan mümkün olmazdı. Bu, bizim tarixi və mədəni əlaqələri həmrəylik və tərəqqi üçün etibarlı alətlərə çevirmək üçün ortaq iradəmizi nümayiş etdirir.

Bu mühüm günü qeyd edərkən, Türk dünyasında integrasiyanı daha da gücləndirəcək, əməkdaşlığı daha da dərinləşdirəcək, sülh və firavanlığı daha da irəli aparacaq,

Bişkekden Qəbələyə

Türk Dövlətlərinin nailiyyətləri və gələcəyə baxışları

Azərbaycanın Cənub Qaz Dəhlizində tutmuş Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu və Orta dəhlizə qədər böyük nəqliyyat və enerji layihələrindəki rolü həmiya məlumdur. Bu təşəbbüsler ticarət yollarını qısaldır, qitələri birləşdirir və qlobal əlaqəyə töhfə verir. Enerji sahəsində əməkdaşlıq başqa bir təməl daşıdır. Azərbaycanın iddialı dəniz kü-

lək layihələri və Yaşıl Dəhliz tərəfdəşlığı nümayiş etdirir ki, ölkələrimiz dayanıqlı inkişaf yol göstərə bilər.

Iqtisadi baxımdan rəqəmlər öz sözünü deyir. Ümumi daxili məhsulun (ÜDM) 2,1 trilyon dolları keçən türk dövlətləri qlobal iqtisadi gücdür. Türk dövlətləri arasında bir vaxtlar cüzi 3 faiz olan ticarət artıq 7 faizə yüksəlib və böyüməkdə davam edir. İlk dəfə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin təklif etdiyi layihə olan Türkiye Ticarət və Sənaye Palataları Birliyi və Türkiye İnvestisiya Fondu kimi mexanizmlər milyonlarla sahibkarı bir araya getirir və bölgəmizdə kiçik rüşüşlər.

Çolpon-Atada 500-dən çox iştirakçının bir araya gətirən 3-cü Türkiye Universitet Oyunları, Almatıda Türk Dünyası Gənclər Paytaxtının açılışı, Daşkənddə III Diaspor Gənclər Forumunun təşkili, İdman Könüllüləri Forumu, Qəbələdə Türkiye Könüllüləri Düşərgəsi, Qızılız Könüllülər Düşərgəsi, İstanbulda keçirilən Türkiye Düşərgəsinin daha da gücləndirilməsi də daxil olmaqla, mühüm humanitar təşəbbüsler vasitəsilə gənclər və idman sahəsində əməkdaşlıq daha da gücləndirilib. Təhsil integrasiya səylərimiz mərkezində qalır. Nazirliklər və universitetlər Türk Universitetlər Birliyi (TÜRKÜNİB) və Orxon Mübadile Proqramı üçün daimi katılım və program fondunun yaradılması istiqamətində addımlar atır. Bundan əlavə, Macaristanın TDT üçün Elmi Tədqiqat, inkişaf və innovasiya Fondu hər il 1 milyon avro ayırmış öhdəliyi tədqiqat, innovasiya və biliq mübadiləsini dəstəkləmək üçün təsdiq edilib.

və orta biznesin rifahını təmin edir.

Regional sülh və təhlükəsizlik

TDT liderləri 2025-ci il oktyabrın 7-də Azərbaycanın Qəbələ şəhərində "Regional Sülh və Təhlükəsizlik" mövzusu altında Dövlət Başçılarının 12-ci Zirvə Görüşüne bir araya gəliblər. Bu sammit Azərbaycanın qədim şəhərində keçmişlə bu günün yaxınlaşmasını və Azərbaycanın sədrlili ilə yeni dövrün başlangıcını simvolizə edən tarixi mərhələ olub. Hədəflərimiz iddialıdır və təmələrimiz son dərəcə möhkəmdir. Azərbaycanın strateji mövqeyi, siyasi nüfuzu və iqtisadi potensialı TDT-ni beynəlxalq arenada yeni artım və görünürlik səviyyəsinə yüksəldəcək. Cənubi Qafqazda sülhün bərqrər olmasına xidmet edən Vəsiyyət Fondu razılaşmalarından sonra bu sammit bütün regionumuz üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir. Prezident İlham Əliyevin dediyi kimi, "Türk Dövlətləri Təşkilatı bizim fundamental beynəlxalq təşkilatımızdır. O, bizim ailəmizdir. Türk dünyası bizim ailəmizdir. Bizim başqa ailəmiz yoxdur".

V.VƏLİYEV

Azərbaycanın həllədici rolü

2009-cu il Naxçıvan Sazişinin imzalandığı yer olan Azərbaycan həmisi TDT ailəsinin mərkəzində olub. Onun suverenliyinin və ərazi bütövlüğünün bərpası regionumuz üçün yeni dövr açıb, sülhü möhkəmləndirib, daha geniş əməkdaşlıq imkanları yaradıb.